

Introducció

"L'esport hauria d'esdevenir un força motriu per als disminuïts a fi de fer-los recuperar el seu contacte amb allò que els envolta i, d'aquesta manera, aconseguir el seu reconeixement com a ciutadans iguals i respectats" (Guttman, 1976, 16). En aquesta afirmació es posa en relleu el paper de l'esport en la vida d'una persona amb alguna incapacitat i s'emfatitzen els importants avantatges socials que comporta la participació en activitats físiques adaptades i en l'esport.

Setze anys després, en la celebració del Congrés Paralímpic que es va fer a Barcelona l'any 1992, el president del COI (Comitè Olímpic Internacional), Joan Antoni Samaranch, va informar del següent amb relació als canvis de les regles del COI quant als paralímpics: "Som a punt d'acabar l'esborrany del contracte per a les viles olímpiques que vulguin ser seu dels jocs l'any 2000. Hi ha sis ciutats candidates arreu del món. Provarem d'establir una condició per la qual recomanarem que la ciutat que tingui la sort de ser escollida per a ser la seu dels jocs de l'any 2000 també es vegi obligada a organitzar els paralímpics unes setmanes després (com en el cas dels XI Jocs)" (Samaranch, 1993, 712). Va continuar parlant sobre el gran impacte que això suposava per als atletes amb discapacitats: "L'èxit dels paralímpics de Barcelona també servirà per a demostrar la importància de la pràctica dels esports per aquells que pateixen alguna disminució. No solament és important per al seu estat físic, sinó també per a la seva salut mental" (Samaranch, 1993, 712).

No hi ha cap mena de dubte que està augmentant la consciència de la importància que les persones amb inca-

pacitats participin en activitats físiques adaptades i en l'esport a efectes de rehabilitació i teràpia tant en l'àmbit escolar, en l'àmbit de la rehabilitació, en l'àmbit de l'oci i en l'àmbit dels esports de competició.

Tothom està d'acord que l'activitat física i l'esport són molt beneficiosos per al desenvolupament físic i mental, a més de ser-ho per al desenvolupament dels aspectes socials de cada persona i, molt especialment, per als qui pateixen alguna discapacitat. Però, arreu del món, encara trobem situacions en les quals la participació en l'esport de persones amb discapacitats no és del tot correcta.

És molt important que analitzem les barreres que impedeixen a les persones amb discapacitats de participar activament i desenvolupar estratègies per a millorar el procés d'integració social.

Barreres en la participació esportiva i reptes per a la professió

Malgrat el fet que molts països ja tenen (o canviaran molt aviat) les seves lleis a fi de satisfer les necessitats i els interessos de les persones amb discapacitats, encara hi ha llacunes en la normativa legal, com ara quant a la garantia dels drets i l'accés obert a totes les àrees de la societat.

Tan sols fa quatre anys, l'any 1990, es va aprovar als Estats Units una llei molt important anomenada Llei per als americans amb discapacitats (National Mental Health Association, 1990). És un exemple clar de com la legislació pot influir en el procés d'integració o, fins i tot, i encara més desitjable, en la inclusió de persones amb discapacitats en

totes les àrees de la vida social. Aquest fet té una importància crucial perquè els estudis sobre l'estil de vida i l'*status* de benestar han demostrat que les persones amb discapacitats no tenen ni privilegis ni avantatges. Si es comparen amb altres persones sense discapacitats, les persones que en tenen són molt més pobres, tenen molta menys educació, tenen una vida comunitària i social molt minça, participen molt de tant en tant en les activitats socials i se senten menys satisfetes amb la vida (National Mental Health Association, ADA, 1990).

Una qüestió important és la relacionada amb l'eliminació de les barreres arquitectòniques. Un document molt important a Europa, la "Carta europea per a l'esport per a tothom: persones discapacitades", publicada pel Consell d'Europa l'any 1987, fa una sèrie de recomanacions específiques amb relació a l'accessibilitat dels edificis públics, incloent-hi les instal·lacions esportives, i descrivint els requisits bàsics; a més "s'ha d'emfatitzar que el disseny d'un edifici ha de tenir molt en compte, i des del principi, les necessitats de les persones amb discapacitats, la qual cosa millorarà la qualitat de l'edifici per a tots els seus usuaris" (Consell d'Europa, 1987, 37). En aquest context, s'ha de mencionar una iniciativa molt important inclosa en l'oferta de la ciutat de Berlín per a ser l'hoste dels Jocs Olímpics i Paralímpics de l'any 2000 — "Passos per a una acció: Berlín, una ciutat d'instal·lacions per a disminuïts" (Departament del Senat per a Afers Socials, Berlín, 1992)—, en què es descriu el que cal fer a fi d'eliminar obstacles en el transport públic local, el transport de llarg recorregut, les autopistes públiques, els parcs i les àrees públiques d'esbarjo i els edificis.

IX Jocs Paral·lels de Barcelona '92

Una altra àrea important on encara manca una reglamentació adequada és la formació dels professionals. En l'àmbit no-acadèmic, la majoria dels països europeus ofereixen formació per a entrenadors especialitzats en l'esport per a disminuïts o en activitats físiques adaptades. Malgrat això, i amb relació a l'esport d'alta competició, sembla que manquen entrenadors ben formats. Tanmateix, sembla que és un problema força estès arreu del món.

Sherrill (1993a), amb motiu de VISTA '93, i Doll-Tepper (1993) amb motiu de la Conferència sobre els Jocs Mundials Universitaris han assenyalat que és necessari un pla urgent per al desenvolupament de la tasca dels entrenadors. En aquest context, cal tractar els temes següents.

Temes actuals:

- Qui està preparant els entrenadors?
- Quina mena de cooperació es pot establir entre les organitzacions esportives, les organitzacions esportives per a disminuïts i les institucions d'alt rendiment?
- Quin és el paper dels atletes amb incapacitats?
- Els atletes amb disminució, poden esdevenir entrenadors i professors?
- Quina mena d'aptituds calen?

- Necessitem un currículum específic per a la formació dels entrenadors i els professors en l'àrea dels esports per a disminuïts?
- Els programes de formació haurien de centrar-se en les incapacitats o en l'esport?
- Quina mena de control de qualitat es pot introduir?
- D'on podem contractar entrenadors potencials? Volem que vinguin de l'esport en general o bé de les àrees mèdiques i de rehabilitació?

En la major part dels països, també hi ha una gran manca d'instructors i entrenadors en l'àrea de l'esport per a activitats globals i recreatives per a persones amb incapacitats. Algunes organitzacions esportives i institucions de l'esport tot just han començat a oferir cursos relacionats amb les activitats físiques i l'esport en àmbits integrats. Aquí també s'han realitzat actuacions paral·leles que poden ser identificades amb relació als àmbits escolars integrats i/o segregats.

La preferència d'un model segregat o integrat depèn de diversos factors:

- Plantejament filosòfic.
- Instal·lacions.
- Serveis de suport.

- Nombre i qualificació del personal.
- Grau d'experiència dels participants.

En l'àmbit filosòfic, i en aquest context, cal tenir en compte els següents punts:

- Principi de normalització.
- Valoració del paper social.
- Vida independent.

Els estudis filosòfics dels anys 60, que es van fer en molts països i especialment als Estats Units, als països escandinaus i a Holanda, es van centrar en la importància de la participació de les persones amb una incapacitat dins de la societat. L'anomenat principi de normalització (Nirje, 1992), que descriu la necessitat de cada individu —malgrat la disminució— de tenir accés a totes les àrees de la vida, l'educació física i l'esport inclosos, té un paper clau en aquest procés.

Wolfensberger (1983) i Vermeer (1988) van assenyalat que l'estigmatització es pot reduir amb dues intervencions: mitjançant una gran aptitud i per mitjà de la millora de la imatge social, la qual cosa es pot aconseguir molt especialment amb l'activitat física i l'esport.

En el desenvolupament global de les persones, l'adquisició d'independència (Hahn, 1981) i d'autodeterminació (Nirje, 1992) són d'una importància capital. Aquestes experiències estan molt relacionades amb l'autopercepció del benestar i són factors importants que contribueixen a millorar la qualitat de vida. Les persones amb una incapacitat es poden caracteritzar com a individus que experimenten més dependència que la majoria dels altres membres de la societat i una manca d'autonomia. En el procés de l'ensenyament en general, i en particular en el de l'educació física i de l'educació física adaptada, és molt important, per tant, oferir un ventall ampli de possibilitats amb les quals les persones amb una disminució puguin experimentar i assolir més independència.

Tal com ja s'ha definit, les activitats físiques

siques adaptades es refereixen al moviment, a l'activitat física i als esports, i posen un èmfasi especial en els interessos i les habilitats de les persones amb condicions limitadores. Mitjançant aquestes activitats es pot millorar l'habilitat i assolir, d'aquesta manera, més independència.

Els aspectes filosòfics també tenen un paper important quan s'han de prendre decisions relatives al grau de segregació o d'integració d'un estudiant, d'una persona jove amb una incapacitat. Sherrill (1993b) distingeix quatre nivells amb relació al seguit d'opcions de col·locació per a les regles de l'educació física:

- Nivell 1: Educació física estàndard.
- Nivell 2: Educació física integrada parcialment.
- Nivell 3: Educació física separada.
- Nivell 4: Cara a cara (un sistema de tutories en què el professor treballa amb un sol estudiant).

Malgrat tot, aquesta diversitat d'opcions tan sols el trobem en molt poques escoles d'Europa. En general, pel que fa a l'escolaritat dels infants amb incapacitats, si comparem els països d'Europa amb els Estats Units, hi ha moltes diferències. I això també passa amb els programes de formació professional. Moltes universitats dels Estats Units i del Canadà ofereixen programes i cursos per a no-graduats, per a graduats, de postgrau i de doctorat per a les activitats d'educació física adaptada i per a les activitats terapèutiques. Tal com s'ha mencionat anteriorment, aquests s'han introduït fa molt poc als països europeus, amb la qual cosa els programes de formació professional sovint utilitzen diferents termes; fóra bo que els programes de les facultats i les universitats europees tinguessin alguna similitud pel que fa als objectius i als continguts.

Aquesta afirmació es pot il·lustrar amb el programa de formació ofert per la Deutsche Sporthochschule Köln en l'àrea de rehabilitació i dels esports per

a disminuïts. És un exemple d'una formació professional molt vàlida que abraça diferents àrees de l'esport per a persones amb incapacitats i que ofereix als estudiants una oportunitat d'aconseguir un diploma en aquest camp de la ciència de l'educació física i de l'esport.

Quan es prova d'identificar les raons per les quals hi ha diferències entre els programes de formació professional, tant amb relació als continguts com al nombre d'aquests programes arreu d'Europa, queda molt clar que cal tenir en compte la situació legislativa de cada país.

La comparació entre els requisits legals dels Estats Units i Alemanya, per exemple amb relació a l'educació física adaptada, pot servir de mostra per a explicar algunes diferències (Doll-Tepper, Von Selzam i Lienert, 1992) (vegeu la figura).

Abans d'entrar en el desenvolupament actual i futur de l'APA en els departaments de la ciència de l'esport/ciències humanes i educació física, s'ha d'esmentar que algunes universitats d'Europa també inclouen en els cursos de formació per a metges i d'altres professionals de la salut aspectes terapèutics i de rehabilitació de l'activitat física i l'esport.

En l'àmbit acadèmic, en la ciència de l'educació física i l'esport hi ha diferents oportunitats de formació per a professionals; es tracta de cursos opcionals o obligatoris per a l'activitat física adaptada que utilitzen, de vegades, termes diferents —teràpia psicomotora, esport per a disminuïts, rehabilitació, etcètera— en programes sense graduació, per a graduats i de postgrau. Pel que fa als especialistes en fisioteràpia, en teràpia ocupacional i en teràpia psicomotora, a Europa hi ha diverses vies de formació professional ofertes tant per l'Estat com per les institucions o les organitzacions privades.

Amb relació als programes de formació en, per exemple, fisioteràpia i teràpia psicomotora, hi ha grans diferències entre Alemanya i Bèlgica. A Alemanya s'ofereix la fisioteràpia com una formació professional sense títol acadèmic, mentre que a Bèlgica és possible assolir un títol acadèmic en aquesta disciplina. La teràpia psicomotora pot ser estudiada a la Katholieke Universiteit Leuven (Universitat Catòlica de Leuven, Bèlgica) en un curs de postgrau. Aquest programa d'estudis, d'un any de durada, és obert tant als graduats en educació física com als graduats en fisioteràpia. En canvi, a Alemanya, els programes de teràpia psicomotora els

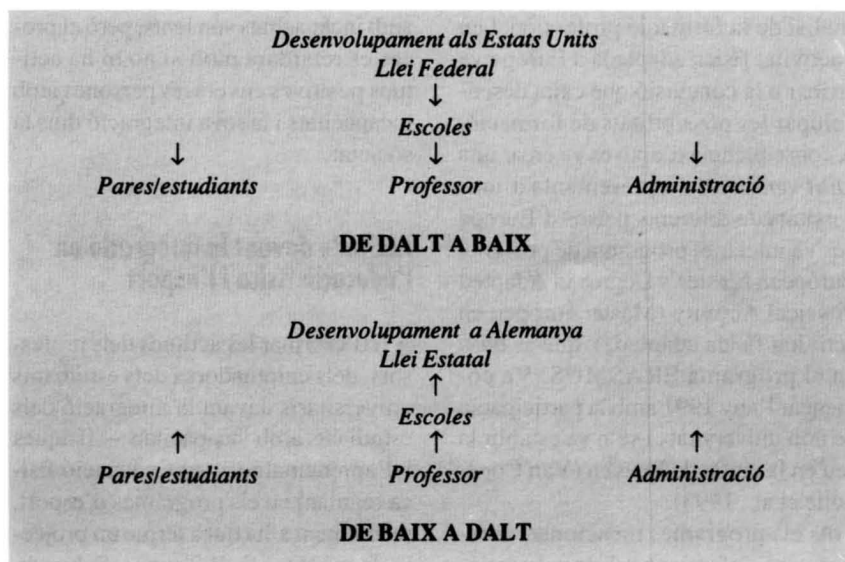

Figura. Comparació entre els Estats Units i Alemanya

IX Jocs Paralímpics de Barcelona '92

ofereixen, sobretot als estudiants i als professionals, organitzacions com l'Aktionskreis Psychomotorik sense cap lligam amb les universitats o les facultats, per la qual cosa no es pot obtenir títol acadèmic. Tan sols hi ha dues excepcions: el programa de postgrau de dos anys Motologie de la Universitat de Marburg i els plans més nous que introdueixen un nou títol relacionat amb aquest tema a la Pädagogische Hochschule Erfurt.

Però en general, hi ha ben poques oportunitats com aquestes a Europa. Una anàlisi de la formació professional en l'activitat física adaptada a Europa va arribar a la conclusió que calia desenvolupar les possibilitats de formació. A conseqüència d'això es va crear una *joint venture* de representants d'universitats de diferents països d'Europa i es va iniciar el programa de postgrau European Master's Degree in Adapted Physical Activity (Màster europeu en activitat física adaptada), que es basa en el programa ERASMUS. Va començar l'any 1991 amb la participació de nou universitats i se'n va establir la seu en la ciutat de Leuven (Van Cope-nolle et al., 1993).

Tots els programes mencionats anteriorment s'ofereixen a fi de proporcionar un personal ben format tant en l'àm-

bit escolar com en l'esportiu, activitats d'esbarjo, recreatives i esports de competició inclosos. En molts dels estudis que s'han fet sobre l'anàlisi de les llacunes actuals pel que fa a la millora del reconeixement de l'entorn social, s'ha destacat el fet que hi ha una absència notable d'una cobertura adequada per part dels mitjans de comunicació sobre les activitats físiques i l'esport per a persones amb alguna incapacitat. És evident que els canvis en les diferents àrees de la societat pel que fa a una més gran acceptabilitat i visibilitat de la gent amb incapacitats són lents, però el procés es retardarà molt si no hi ha actituds positives envers les persones amb incapacitats i la seva integració dins la societat.

Actituds davant la integració en l'educació física i l'esport

A fi d'esbrinar les actituds dels professors, dels entrenadors i dels estudiants universitaris davant la integració dels estudiants amb incapacitats —físiques i d'aprenentatge— en l'educació física regular i en els programes d'esport, recentment s'ha dut a terme un projecte de recerca (Doll-Tepper, Schmidt, Gotz, Lienert, Döen i Hecker, 1994).

Tot seguit en presentem alguns resultats seleccionats amb relació als factors d'influència sobre els resultats de l'actitud. Es va veure que, en general, hi ha una actitud força positiva davant la integració i que la mena d'incapacitat, les experiències amb la integració i la percepció de l'habilitat tenen papers molt importants. La conclusió següent pot promoure un debat en profunditat: els professors sense una preparació acadèmica per a l'educació física —graduats en llengües, història, etcètera— tenen actituds molt més favorables envers la formació en un entorn global que no pas aquells que estan graduats en educació física. Seria lògic pensar que els graduats en educació física mostressin una actitud més favorable envers l'activitat física en general que els altres i que afavorissin l'assoliment d'un alt nivell de *fitness* físic. Un cop l'estudiant ha decidit de graduar-se en activitats físiques, ha de fer proves físiques a més de les acadèmiques relacionades amb l'estudi de les ciències. Molt d'ells no es poden imaginar que l'activitat física o l'esport no agradin. Per tant, no és sorprenent que no trobem actituds gaire favorables entre els professors d'educació física envers la integració dels estudiants amb incapacitats, perquè no es pot assumir un procés d'identificació clar i positiu. Si es tenen en compte aquestes reflexions, s'ha d'estudiar el tema de la preparació del professor i de la necessitat dels currículums.

Consideracions sobre el futur

A fi de millorar la participació —i això també inclou més i millors oportunitats— de les persones amb incapacitats en l'educació física i l'esport, plantejem diverses propostes amb la intenció de promou-re'n el debat:

- Cada país, cada regió o cada ciutat hauria d'accelerar el procés d'introducció de noves lleis que oferissin els mateixos drets i la mateixa ac-

cessibilitat, per exemple a les instal·lacions esportives i d'esbarjo, a les persones amb incapacitats.

- L'educació física i l'esport s'haurien d'oferir, cada cop més, en llocs integrats a les escoles, als clubs esportius i als programes socials. El principi d'esport per a tothom s'ha de posar en pràctica.
- La formació de professionals, tant en l'àmbit acadèmic com en el no acadèmic, s'hauria d'estendre i reclamar a fi de contribuir al procés d'integració social.
- Els agents socialitzadors de les persones amb incapacitats amb relació a la participació en l'esport —la família, els amics, els companys disminuïts, els professors, etcètera— haurien de prendre consciència que són factors molt importants en aquest procés.
- S'ha identificat un grup específic com

a exemple de la poca representativitat en l'esport: noies i dones amb incapacitats. Cal desenvolupar estímuls específics i crear campanyes adequades, etcètera.

- La cobertura que els mitjans de comunicació fan de l'esport i les incapacitats ha de canviar i donar més importància a l'esport i menys a les incapacitats; es donarà un exemple seleccionat dels paralímpics.
- Els esdeveniments esportius internacionals, com els campionats d'Europa, els campionats mundials i fins i tot els jocs olímpics, haurien de ser un fòrum en què participessin els atletes amb incapacitats. A fi d'aconseguir-ho, cal desenvolupar unes relacions més estretes entre les organitzacions esportives internacionals i les organitzacions esportives internacionals per a disminuïts, fins i tot a nivell del COI i del CPI

(Comitè Paralímpic Internacional).

- Cal intensificar la recerca en les diferents subdisciplines de la ciència de l'esport; els sociòlegs i els psicòlegs de l'esport tot just han començat a estudiar més profundament temes relacionats amb la participació en l'esport de les persones amb incapacitats. I, una altra informació encoratjadora: el CPI ha creat un Comitè de la Ciència de l'Esport que desenvoluparà una estratègia per a impulsar activitats que millorin la recerca arreu del món.

Totes aquestes iniciatives es poden considerar com a passos importants envers la inclusió completa dins la societat de les persones amb incapacitats i, més específicament, dins l'educació física i l'esport. L'objectiu que tots volem assolir es pot definir com una millor qualitat de vida per a tothom.